

A Cushing-effektus

2011 július 23. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

A párizsi Pompidou Központban 1986-ban nemzetközi konferenciával ünnepelték a híres-neves cigány folyóirat, az Études Tsiganes megalapításának 30. évfordulóját.

A konferencián két kutató, az olasz Leonardo Piasere és a francia Patrick Williams is feltette ugyanazt a kérdést: vajon szabad-e a cigányokat vizsgálni?

Indokolhatók-e jó szándékkal, tudományos érdeklődéssel vagy bármiféle egyéb érveléssel a cigánykutatók? Miért ne szabadna, vonhatjuk fel értetlenkedve a szemöldökünket. Akár föl is háborodhatunk naivan, hogy miféle kérdés ez, mi az, hogy szabad-e? Cigánykutatókat igenis végeznünk kell.

Csak hogy feltehetjük a kérdést úgy is, hogy szabad-e tanulmányozni a cigányokat doktor Mengele vagy Robert Ritter után. *(Josef Mengelét, Auschwitz-Birkenau hírhedt orvosát nem kell bemutatni. Rittert, a cigány holocaust egyik szellemi atyját már kevesebben ismerik: szociológus, gyermekpszichológus volt, a fajelmélet híve, 1936-tól németországi cigány családokban készített interjúkat: azt igyekezett bizonyítani, hogy a cigány alacsonyrendű fajta, örökletes bűnözési hajlamokkal.)*

Egyáltalán, szabad-e bármilyen szándékkal megfigyelni bárkit is: önmagunkon kívül?

Vallási csoportokat, homoszexuálisokat, ikreket, bolondokat, testi fogyatékosokat, ?serd? mélyén él? indiánokat, színészeket vagy mutatványosokat. Szabad-e, ha mégoly kíváncsian és nyitottan tesszük is? Szabad-e, még ha a megfigyelték hozzájárulnak is a saját megfigyelésükhöz?

Hiszen óhatatlanul idegenként, kívülállóként vizsgáljuk ?ket. Éppen azért vizsgáljuk ?ket, mert ?k nem mi vagyunk. Tudunk-e vigyázni arra, hogy a megfigyelték méltósága ne csorbuljon, miközben megfigyelünk? De még ha tudunk is vigyázni, a kérdés akkor is jogos. Hiszen nem tudhatjuk, hogy hosszú távon a vizsgálatunk ?ket szolgálja-e, vagy kiszolgáltatja ?ket – nekünk.

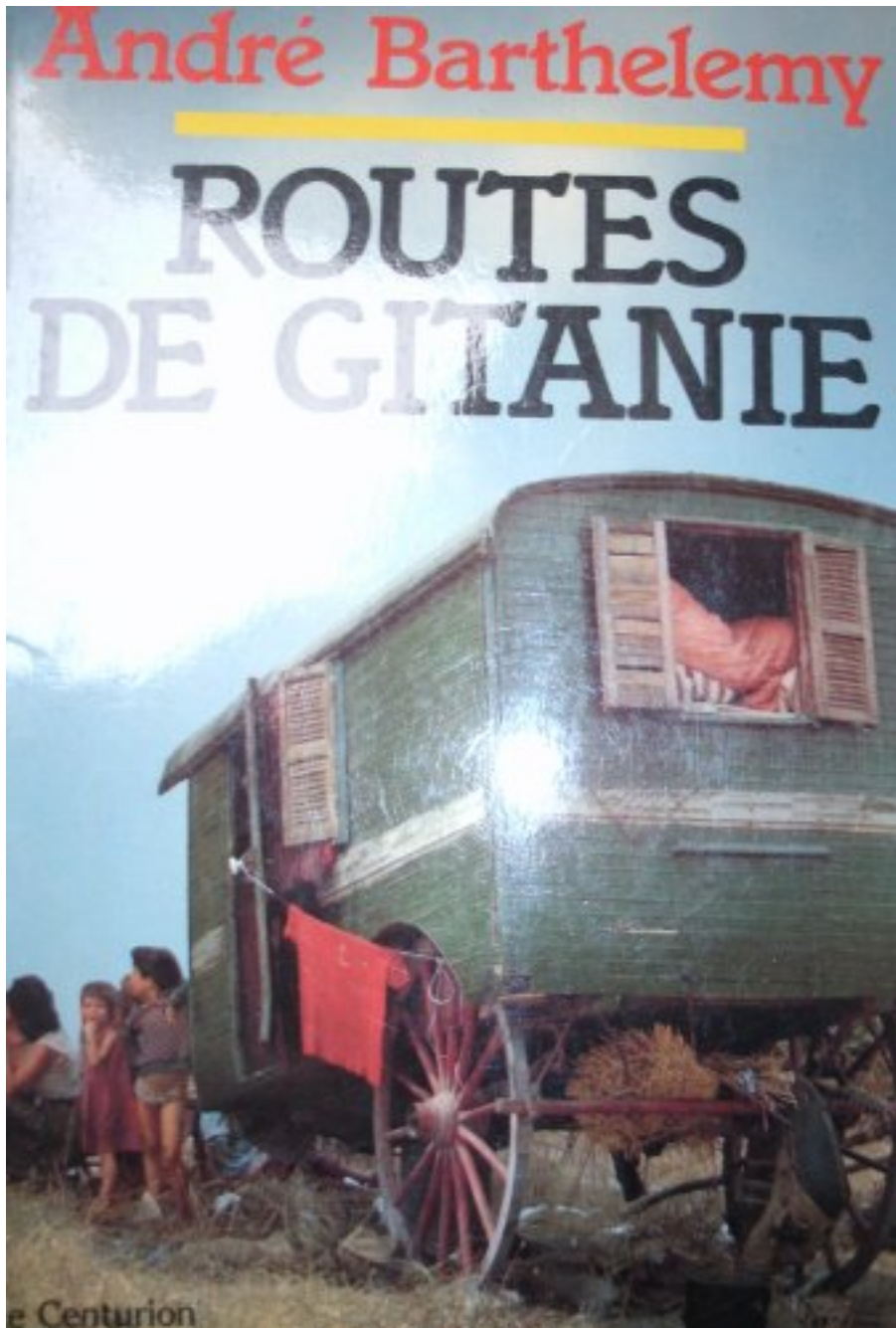
A jó szándékú megközelítés esetén sem könny? a vizsgálódás tisztességét meg?rizni. Hiszen amit mi, a mindenkori többségi nemzet, vagyis a befogadók cigánykutatásnak mondunk, az legtöbbször nem más, mint annak szemügyre vétele, hogy a cigányok hogyan viszonyulnak hozzánk.

Nem a számunkra idegen kultúrát vizsgáljuk, hanem azt, hogy az hol és miképpen ütközik a mienkkel. A cigánykutatás sokszor egyszer?en az összet?zések véget nem ér? láncolatának vizsgálata.

A „civilizálás”, az asszimilálás lehetőségeinek számbavétele. Sokan úgy vélik, hogy a tudományos igényű kutatás és az együttérző megfigyelés az ellenérzés legfinomabb, legkulturáltabb eszköze.

Frank Hamilton Cushing amerikai etnológus (*manapság az első kultúranropológusok egyikének mondják*) 1879-től 1900-ban váratlanul bekövetkezett haláláig (*vajon van bolond, méltatlan halál, vagy minden halál az? – megfulladt: halszálka akadt a torkán*) többször is hosszasan időzött az új-mexikói zunyi indiánok között.

Olyan közel került hozzájuk, annyira megismerte életüket, mindennapjaikat, szokásaikat – és ami a legfontosabb, a hitvilágukat –, hogy idővel lelkiismereti válságba került, mert úgy érezte, ha tovább folytatja munkáját, ráadásul publikálja ismereteit, azzal elárulja és kiszolgáltatja megfigyeltjeit, visszaél barátai bizalmával.

A jelenség nem egyedi, úgy gondolom, a megismerés, a barátság mélyebb bugyraiban a lelkiismeretre is nagyobb nyomás nehezedik. Jusson csak eszünkbe a katolikus pap, *André Barthelemy*, akit a cigányok apostolának is neveztek, s aki három évig vándorolt együtt cigányaival Franciaország útjain. *Routes de Gitanie – Cigányország útjain* – című könyvében így ír erről: „Talán nem lebbenthetjük fel a fátylat aggályok nélkül egy olyan népről, amelyet csak veszélyek árán tehetünk ki a közönség kíváncsiságának. Mivel sebezhetőek, tekintettel kell lennünk rájuk, a diszkréció pedig ennek egyik formája.”

Kölyökkoromban sokat marakodtunk szintén indiánpárti barátommal, hogy Kleki Petra, az apacs indiánoknál új otthonra lel? tanító vajon igazi alak volt-e, vagy csak May Károly fantáziájában létezett. Lehetséges-e, hogy feln?tt ember, aki egy távoli kultúrából érkezett, olyan közel kerüljön a másik civilizáció közösségéhez, hogy abba bele is olvadjon?

Azóta tudom, hogy létezhet ilyen feltétlen bizalom. Egy másik neves indiánkönyvszerz?, *Tokei-ih*to szül?anyja, Lieselotte *Welskopf-Heinrich* – aki amúgy a berlini *Humboldt Egyetemen* az els? n? kultúranropológus volt – maga is éveket töltött különböz? észak-amerikai indiánok között. De hasonló példákért el sem kell hagynunk a saját házunk táját.

Schmidt Éva néprajzkutató tizenegy évig élt a szibériai hantik közt. Befogadták, megnyíltak neki. Egy kollégája azt írja róla, remek tudós volt, annyira megszállott, hogy élete a racionális és a spirituális közt, az európai tudományosság és a természetfelettil átítatott hanti szellemvilág közt lebegett.

Öngyilkosságot követett el Hanti-Manszijszkban 2002 júliusában. El?tte még húsz évre zárolta kutatási eredményeit. Barátai szerint azért, hogy védje azokat, akiket megszeretett.

A **Cushing-effektus** tehát létezik. Akkor hát mi a válasz a *Leonardo Piasere* és *Patrick Williams* feltette kérdésre? Leegyszerűsítve talán az, hogy vizsgálni, megfigyelni és megismerni mégis kell. A romológia vagy ciganológia fontos, ám léte csak akkor igazolható, ha a vizsgálatba önmagunkat is belevonjuk.

A párizsi kalderás cigányokról írt egyik dolgozatában *Patrick Williams* így fogalmazza meg ugyanezt: „Miközben számot adunk azokról, akikkel talákoztunk, be kell számolnunk a találkozás okozta megrázkódtatásról és annak a bennünk keltett visszhangjáról is.

Semmi mást nem látok, ami feljogosítana bennünket arra, hogy beszéljünk.” Higgyünk a szerzőnek, aki nemcsak tudós, de évtizedeket töltött a cigányok közt, közülük választott feleséget is. Williams szerint ránk fér, hogy újra és újra szembesüljünk önmagunkkal, elképzeléseinkkel, megcsontosodott szokásainkkal, elítéléteinkkel, rendíthetetlennek hitt igazságainkkal.

És erre a szembesülésre remek alkalmat kínál a cigányság, melynek kultúrája bonyolult és sokszínű, állandóságában is gyorsan alkalmazkodó, vagyis változó, így tehát a róluk alkotott kép is rendszeres korrekcióra szorul. A cigány kultúra vizsgálata állandó kihívást jelent – nekünk.

Szárász Miklós György, mno

Ajánló